

**ÜPP STRATEEGIAKAVA 2021–2027:
SWOT-ANALÜÜS JA VAJADUSTE
KINDLAKSMÄÄRAMINE
ERIEESMÄRKIDE KAUPA**

SWOT-analüüs ja vajaduste kindlaksmääramine põhinevad Põllumajanduse ja
kalanduse valdkonna arengukava 2030 raames läbi viidud analüüsil ja
kaasamisprotsessi tulemustel

Maaeluministerium

18.09.2019

SISUKORD

1. ERIEESMÄRK – TOETADA PÖLLUMAJANDUSTOOTJA ELUJÕULISUST TAGAVAT SISSETULEKUT JA VASTUPANUVÕIMET KOGU EL-IS, ET TAGADA TOIDUGA KINDLUSTATUS	2
1.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST	2
1.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE	3
2. ERIEESMÄRK – SUURENDADA KONKURENTSIVÕIMET JA TURULE ORIENTEERITUST, PÖÖRATES ERILIST TÄHELEPANU TEADUSUURINGUTELE, TEHNOLOOGIALE JA DIGIÜLEMINEKULE	5
2.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST	5
2.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE	6
3. ERIEESMÄRK – PARANDADA PÖLLUMAJANDUSTOOTJATE POSITSIOONI VÄÄRTUSAHELAS	8
3.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST	8
3.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE	8
4. ERIEESMÄRK – PANUSTADA KLIIMAMUUTUSTE LEEVENDAMISSE JA NENDEGA KOHANEMISSE NING SÄÄSTVASSE ENERGIASSE	10
4.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST	10
4.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE	11
5. ERIEESMÄRK – EDENDADA SÄÄSTVAT ARENGUT JA SELLISTE LOODUSVARADE TÕHUSAT MAJANDAMIST NAGU VESI, MULD JA ÕHK	13
5.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST	13
5.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE	14
6. ERIEESMÄRK – PANUSTADA ELURIKKUSE KAITSESSE, EDENDADA ÖKOSÜSTEEMI TEENUSEID NING SÄILITADA ELUPAIKU JA MAASTIKKE	16
6.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST	16
6.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE	17
7. ERIEESMÄRK – OLLA ATRAKTIIVNE NOORTE PÖLLUMAJANDUSTOOTJATE JAOKS JA SOODUSTADA ETTEVÕTLUSE ARENGUT MAAPIIRKONDADES	18
7.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST	18
7.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE	18
8. ERIEESMÄRK – EDENDADA MAAPIIRKONDADES TÖÖHÕIVET, MAJANDUSKASVU, SOOLIST VÕRDUST, SOTSIAALSET KAASATUST JA KOHALIKKU ARENGUT, SEALHULGAS BIOMAJANDUST JA SÄÄSTVAT METSAMAJANDUST	20
8.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST	20
8.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE	22
9. ERIEESMÄRK – PARANDADA EL-I PÖLLUMAJANDUSE REAGEERIMIST ÜHISKONNA NÕUDLUSELE TOIDU JA TERVISE OSAS, SEALHULGAS SÄÄSTVAL MOEL TOODETUD OHUTU JA TOITEV TOIT, TOIDU RAISKAMINE, LOOMADE HEAOLU	23
9.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST	23

1. ERIEESMÄRK – TOETADA PÕLLUMAJANDUSTOOTJA ELUJÕULISUST TAGAVAT SISSETULEKUT JA VASTUPANUVÕIMET KOGU EL-IS, ET TAGADA TOIDUGA KINDLUSTATUS

1.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST

Eestis on kasutatavat põllumajandusmaad ca 1 miljon ha, millest põllumaad oli 2018. aastal üle 680 tuhande hektari, sellest enam kui poolel kasvatati teravilja (51%), veerandil söödakultuure, kümnendikul tehnilisi kultuure (11%) ja kaunvilja (7%). Nii kartuli kui ka köögi- ja puuviljade ning marjade kasvupinnad jäävad alla 1% kasutatavast põllumajandusmaast, väga väike on ka katmikalade osatähtsus. Kolmandiku põllumajandusmaast moodustab püsirohumaa. Tootmissuundadest on maakasutuse alusel peamisteks rohusöödapõhine (60% kasutatavast põllumajandusmaast on söödakultuuride all) loomakasvatus (piima- ja lihaveised, lambad ja kitsed, hobused) ning teravilja (33% kasutatavast põllumajandusmaast) ja tehniliste kultuuride kasvatus (ca 8,5%).

Eestis toodetakse teravilja ja piima rohkem kui ise ära tarbime. Samas on köögiviljade, värskete puuviljade ja marjade, kartuli ning liha toodang väiksem kui siseturu nõudlus, kuigi tootmiseks jagub piisavalt ressursse. Puu- ja köögiviljakasvatuse üks oluline arengut takistav tegur on ettevõtete madal esmatöötlemise ja säilitamise võimekus. Toiduga kindlustatuse seisukohast on oluline laiem ja terviklikum lähenemine toidu varustuskindlusele, sh valmisoleku tagamine kriisiolukorras toitu toota ja selle kättesaadavus tagada.

Eestile on iseloomulik renditud põllumajandusmaade suur osakaal kogu kasutuses olevast põllumajandusmaast, ulatudes 2018. aastal PRIA andmetel kuni 68%-ni (sh juriidilistel isikutel kuni 75% ja füüsilistel isikutel (sh FIEd) kuni 53%). Suurematel ettevõtetel on rendimaa osatähtsus suurem, näiteks 500–1000 ha kohta ühtset pindalatoetust taotlevatel isikutel on rendipinna osakaal 74%, alla 10 ha kohta taotlejatel 24%.

61% kasutuses oleval põllumajandusmaal paiknevad maaparandussüsteemid (üle 600 tuhande ha). 83% kuivendussüsteemidest on enam kui 30 aastat vanad (ehitatud 1965–1985), valdavalt 60–400 ha suurused ning paiknevad üldjuhul mitme maaomaniku ja suures osas renditud maal, mis ei motiveeri tegema pikaajalisi investeringuid.

Eesti põllumajandusettevõtete struktuur on duaalne – põllumajandusmaa on koondunud suuremate ettevõtete kasutusse (ca 45% põllumajandusmaast on 3% majapidamiste kasutuses). Kuni 10 ha suuruse maakasutusega majapidamisi on arvuliselt üle poole (51%), kuid nad kasutavad ainult 4% kogu põllumajandusmaast. Üle 100 ha suurusega majapidamisi on 12%, nad kasutavad 78% kogu põllumajandusmaast ja toodavad 76% standardtoodangust. Majandusliku suuruse alusel on üle 500 tuhande euro suuruse standardtoodanguga majapidamisi Eestis 1,7%, nende kasutuses on 32% kogu põllumajandusmaast ja nad annavad 54% standardtoodangust.

Põllumajanduslike majapidamiste arv on vähenenud ca 16 tuhande majapidamiseni (2005. aastal oli üle 27 tuhande põllumajandusliku majapidamise). Suurenenud on mahetootjate arv, moodustades 11% kõikidest põllumajanduslikest majapidamistest (2018. aastal 1948 mahetootjat).

Eestis on mitmekesine põllumajandustootmine. Vastavalt FADNi 2017. a andmetele andsid tootmistüüpide põhiselt kõige suurema osa (39%) põllumajandussektori standardkogutoodangust piimatootjad, neile järgnesid taimekasvatustootjad (36%), loomakasvatuse tootmistüübi tootjad (7%) ning sea- ja linnukasvatavad (5%). Teised sektorid, nt aiandus ja mesindus moodustavad standardkogutoodangu väärtusest väikese osa.

Põllumajanduse majandusharu kogutoodangu väärtus on EL-iga liitumisest alates kahekordistunud (2004. aastal 482,8 mln eurot, 2018. aastal 856 mln eurot), kuid toodangu väärtus hektari kohta on ELi keskmisest oluliselt madalam (2016. aastal moodustas Eesti põllumajanduse majandusharu kogutoodangu väärtus ha kohta (753 €/ha) 32% EL keskmisest (2354 €/ha)), sest peamiselt toodetakse väiksema lisandväärtusega odavamaid toodanguid. Samas pakub maailmas üha suurenev nõudlus mitmekesisema ja tervislikuma toidu järele OECD raporti „[Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Estonia](#)“ kohaselt võimalust tulla turule uudsete ja suurema lisandväärtusega toodetega. Mahetootjate kogutoodangu väärtus moodustab põllumajandussektori kogutoodangu väärtusest 8%.

Põllumajandussaaduste tootjahinnad on Eestis madalamad kui EL-is keskmiselt ja kulud 1 euro toodangu tootmiseks tootjahinnas ühed kõrgemad (27–30% keskmisest kõrgemad). Kui 2017. aastal oli Eestis kogukulude ja kogutoodangu suhe 1,09, siis EL-is keskmiselt on see 0,86. Energiakulud moodustavad vahetarbimises ligikaudu 13%. Põllumajanduses rakendatakse diislikütuse aktsiisiseadustust [36 senti 1 liitri kohta](#) võrreldes tavamääraga. Lisandväärtus hõivatu kohta on alates EL-iga liitumisest oluliselt suurenenud, kuid tööjõu tootlikkus jääb alla EL-i keskmisele. Tootlikkuse kasvu on soodustanud eelkõige suured, tehnoloogiliselt tõhusad, ressursimahukad ja uuenduslikud põllumajandusettevõtted. Tootmis- ja tootetoetused moodustavad tootmisteguritulus olulise osa ja nende osatähtsus kõigub aastate lõikes.

Tootjahindade EL-i keskmisega võrreldes madalama taseme ja nende volatiilsuse tõttu kõigub sektori sissetulek aastate lõikes oluliselt ja seega on toetustel sektori sissetuleku stabiilsuse tagamisel oluline roll. Alla 300 ha suuruste ettevõtetele jäi kogutoodanguga katmata 16% kogukuludest. Üle 300 ha suurustes ettevõtetes ei katnud kogutoodang kogukulusid 21% ulatuses.

Eestis jääb otsetoetuste arvestuslik tase hektari kohta 2020. aastal EL-i keskmisest 34% madalamaks, mis koosmõjus kõrgemate tootmiskuludega mõjutab oluliselt sektori konkurentsivõimet (Eestis on arvestuslik otsetoetuste tase hektari kohta 2020. aastal 178 €/ha, EL-is keskmiselt 270 €/ha). Otsetoetused aitavad sektori sissetulekuid tasakaalustada, seda nii ebasoodsa turuolukorra kui ka ilmastikutingimuste perioodil. [Ka aastatel 2021-2027 jääb tõenäoliselt otsetoetuste arvestuslik tase hektari kohta EL-i keskmisest madalamaks](#)

Tootmisriskide maandamiseks on alates 1999. aastast rakendatud põllumajanduskindlustustoetust, mida alates 2019. aastast rakendatakse Eesti maaelu arengukava 2014–2020 (MAK 2014–2020) meetmena. [Põllumajanduskindlustustoetust on siiski kasutatud väga minimaalses mahu ja mitte kõikide tootmisriskide maandamiseks.](#)

Põllumajandushõive on alates Eesti taasiseseisvumisest pidevalt vähenenud. Analoogselt teiste arenenud riikidega on probleemiks nii kvalifitseeritud ja hooajalise tööjõu kui ka spetsialistide puudus. Võrreldes EL-i keskmisega on Eestis ettevõtjatulu aastate keskmisena mittepalgalise tööjõu kohta kõrgem (kõikudes olulisel määral), kuid põllumajandussektor on orienteeritud pigem palgalise tööjõu kasutamisele (ca 2/3 on palgalise tööjõu osatähtsus), samal ajal kui EL-is on reeglina tegu pigem peretaludega ning ca 70% tööjõust on mittepalgaline tööjõud.

1.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE

(Erieesmärgi all identifitseeritud vajadused, mis tulenevad SWOT-analüüsist, on esitatud nende prioriteetsuse järjekorras)

Stabiilsete sissetulekute tagamiseks tuleb jätkata ühtse pindalatoetuse ning kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetusega sarnaste kavadega. Erinevates sektorites raskustega toimetulekuks on oluline maksta tootmiskohustusega seotud toetusi.

Põllumajandustootjate vastupanuvõime suurendamiseks turu- ja tootmisriskide vastu on oluline jätkata riskijuhtimisinstrumentide Eesti turul pakkumist ning uute instrumentide väljatöötamist. Tulenevalt põllumajandustootjate suhteliselt vähesest teadlikkusest erinevatest riskide juhtimise alal (tegevuse mitmekesistamine, ühistegevus, loomade ja saagi kindlustamine jne) on oluline valdkonnas edasi-arendada ka-nõuandesüsteemi, nõuandeteenistuse kompetentsi, mis on efektiivne ja vastab erinevate põllumajandustootjate vajadustele.

Põllumajandusmaa jätkusuutliku kasutamise tagamiseks on vajalik kaasajastatud põllumajanduse taristu olemasolu, mis-mille tegemisel vastaks tänastele nõuetele arvestatakse keskkonna- ja kliimaalaste eesmärkidega ja peaks vastu kliimamuutuste tingimustesle. Eelkõige on vaja tagada maaparandussüsteemide toimimisvõime, mis võimaldaks põllumajandusmaa sihipärast kasutamist, suurendaks saagikindlust ja maandaks põllumajandustootjate ilmastikust tingitud tootmisriske. Põllumajanduse taristu investeeringute puhul tuleb rohkem tähelepanu pöörata ühisinvesteeringutele.

Toiduga kindlustatuse ning põllumajandustootmise ressursitõhusamaks muutumise tagamiseks on vaja luua ja teha kättesaadavaks uusi teadmisi ning teadustulemustel põhinevaid lahendusi. Kuna põllumajandustootjate kompetentsid vajavad pidevat täiendamist, tuleb jätkata innovatsiooni ja teadmussiirde (sh nõuandeteenus) toetamist, lisades paindlikkust ja täiendavaid võimalusi teemaderingi osas (nt laiendada nõuandeteenuseid töötlemisele, et aidata kaasa toodangu lisandväärtuse suurendamisele, parandada nõuandeteenuse kättesaadavust keskkonna valdkonnas).

Tuleb jätkata väikeste põllumajandustootjate toetamist, pöörates erilist tähelepanu innovatsioonile ning lisandväärtuse kasvule, et muuta maapiirkondi elujõulisemaks ning panustada maapiirkondade tööhõivesse ja arengusse.

Toiduvarustuskindluse tagamise osas on vajadus viia läbi täiendavaid uuringuid, analüüse, suurendada toimepidevust ja kohaldada meetmeid toiduvarustuskindluse tagamiseks ning korraldada riskikommunikatsiooni.

Kõrgemate tootmiskulude leevendamiseks on oluline jätkata põllumajanduslikus tootmises rakendatava diislikütuse aktsiisiseodustust võrreldes tavamääraga, kuna ilma selleta kallineks põllumajandustoodete tootmiseks kasutatav kütus kuni 20%.

2. ERIEESMÄRK – SUURENDADA KONKURENTSIVÕIMET JA TURULE ORIENTEERITUST, PÕÖRATES ERILIST TÄHELEPANU TEADUSUURINGUTELE, TEHNOLOOGIALE JA DIGIÜLEMINEKULE

2.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST

Põllumajandusettevõtete tootlikkus on paranenud, kuid viimastel aastatel olnud languses. Võrreldes EL-i keskmisega on 2005. a baasil võrrelduna Eesti põllumajandusettevõtete tootlikkus suurenenud 4 protsendipunkti enam (EL-s paranenud 9%, Eestis 13%). Tööjõutootlikkus on suurenenud FADNi andmetel alates 2006. aastast 2,8 korda, kuid on tootmistüüpide lõikes väga erinev. Suurim on tööjõutootlikkuse tõus piimatootmises ning sea- ja linnukasvatases (üle 3 korra), väiksem aianduses (ca 40%) ja loomakasvatases (ca 60%).

Põllumajandustootjate brutoinvesteeringud tehnoloogiate rakendamiseks kasutuses oleva põllumajandusmaa hektari kohta on suurenenud, kuid jäävad veel alla EL-i keskmisele. FADNi andmetel moodustavad brutoinvesteeringud kasutuses oleva põllumajandusmaa hektari kohta perioodi 2004–2016 keskmisena 68% EL-28 keskmisest. Investeeringussuutlikkus on sektoris üldiselt viimastel aastatel **olnud** tagasihoidlikum, kuna kogutoodangu väärtusest moodustab vahetarbimine ligikaudu 70% (EL keskmine 59%). Tootmistüüpide **ja suurusgruppide** lõikes on ettevõtete võlakordaja erinev. Suurim on võetud kohustuste osatähtsus piimatootmise ettevõtetes ja üle 400 ha suurustes taimekasvatuse ettevõtetes (üle 40%).

Eestis on 59% majapidamistest standardkogutoodanguga 4–25 tuhat eurot. Neid iseloomustab olulisel määral peretööjõu kasutamine, ~~rendipinna~~ rendimaa keskmisest väiksem osatähtsus, saagikuste ja piimakuse oluliselt (kuni 40%) madalam tase. Samuti on investeeringud ha kohta madalamad ning ka võlakordaja madalam kui FADNi keskmisel ettevõttel.

Eestis tegutses toiduainetööstuse valdkonnas 2017. aastal 737 ettevõtet ning nende arv on võrreldes 2013. aastaga kasvanud peaaegu poole võrra. Kõige rohkem on kasvanud mikroettevõtete arv (2013. aastal 295 ettevõtet, 2017. aastal 530 ettevõtet). Väikese suurusega ettevõtete arv on toimunud väike kasv, teistes suurusgruppides on ettevõtete arv jäänud praktiliselt samaks. Mahetooraine väärindamisega tegelevaid ettevõtteid oli 2018. aastal 168 ning viimase viie aastaga on mahetöötajate arv kahekordistunud. Suurusgrupiti (tööga hõivatud isikute arvu järgi) on toiduainetööstuste hulgas enim alla 10 töötajaga mikroettevõtteid (72% kogu ettevõtete arvust), väikese suurusega oli 19%, keskmiseid 7% ning vaid 2% ettevõtet **etest** oli üle 250 töötajaga. Vaatamata suurele arvule moodustab mikroettevõtete müügitulu vaid 5% toiduainetööstuse müügitulust. Samas üle 250 töötajaga ettevõtete osakaal müügitulus on üle 30%. Eesti toiduainetööstustes loodav lisandväärtus töötaja kohta oli 2016. aastal peaaegu poole väiksem kui EL-i keskmine. Samuti on Eesti toiduainetööstuste investeeringute maht materiaalsesse põhivarasse võrreldes EL-i keskmisega suhteliselt madal ning moodustab sellest umbes 60%. Kui EL-is keskmisena investeerisid toiduainetööstused 2016. aastal materiaalsesse põhivarasse ligikaudu 8900 eurot töötaja kohta, siis Eestis oli vastav näitaja 5700 eurot. Ka müügitulu töötaja kohta oli 2016. aastal EL-i toiduainetööstustes keskmiselt kaks korda (250 000 eurot töötaja kohta) suurem kui Eestis (121 000 eurot). OECD raportis „*Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Estonia*“ tuuakse välja, et Eesti toiduainetööstuste probleemiks on mastaabiefekti võimaldavate ettevõtete puudumine, millest tulenevad väikesed tootmismahud ning sellest tulenev madal konkurentsivõime. Samuti on raporti kohaselt Eesti toiduainetööstustel madal võimekus iseseisvaks tootearendus- ja innovatsioonitegevuseks.

Eestis toodetud või töödeldud põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksport oli 2018. aastal hinnanguliselt 869,3 mln eurot. Suurima panuse eksporti andsid piima- (21%) ja teraviljasektor (12%). Eesti päritolu põllumajandus- ja toidukaupade ekspordikäibes on töödeldud toodete osakaal ligikaudu 2/3 ehk üle kolmandiku Eesti põllumajandussaadustest eksporditakse ilma neile täiendavat lisandväärtust andmata. Mahetöötlemisele spetsialiseerunud tööstuste töötlemismaht on väike ja seetõttu suur osa Eesti mahedatest põllumajandussaadustest kasutatakse tööstustes tavatoodete tooraineks või eksporditakse töötlemata kujul.

Tulenevalt Eesti väiksusest ning piiratud ostujõust on sektori arenguks vajalik leida uusi stabiilse turuga ekspordi sihtriike. Erinevatel turgudel müügi edukuse saavutamiseks on vajalik eksporditöõride müügiialase võimekuse ja kompetentside jätkuv arendamine.

Põllumajanduse ja toiduainetööstuse konkurentsivõime suurendamisel on oluline osa ka teadus- ja arendustegevustel. Põllumajandus- ja toiduvaldkonna teadust tehakse Eestis mitmes teadus- ja arendusasutuses. Ettevõtted on üldiselt kaasaegsete tehnoloogiate kasutamises edumeelsed. Olemasolevaid teaduse-, innovatsiooni- ja teadmussiirde meetmeid kasutatakse aktiivselt, kuid investeeringud teadus- ja arendustegevusse on ebapiisavad. [Oluline on senisest enam kasutada Eesti erinevate ülikoolide ja teadusasutuste know-how'd ekspordivõimekuse arendamiseks.](#)

2.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE

(Erieesmärgi all identifitseeritud vajadused, mis tulenevad SWOT-analüüsist, on esitatud nende prioriteetsuse järjekorras)

EL-i ühisturul konkurentsivõime püsimeks olukorras, kus Eesti otsetoetuste tase on EL-i keskmisest olulisest madalam, tootmiskulud aga kõrgemad, on Eesti põllumajandustootmine olnud sunnitud kontsentreeruma suurematesse tootmisüksustesse, millega on kaasnenud väikeste põllumajandusettevõtete arvu ja peretööjõu osatähtsuse vähenemine. Kuigi sektori majanduslik efektiivsus seeläbi kasvab, siis väiketootjate arvu vähenemine mõjutab negatiivselt maapiirkondade sotsiaalmajanduslikku arengut. Põllumajandustootjate sissetulekute tagamisele ja konkurentsivõime suurendamisele aitaks kaasa [investeeringud põllumajandustootmisesse, ühistegevuse edasine areng ja parem koostöö tarneahela erinevate lülide vahel jm.](#)

Tulenevalt Eesti toiduainetööstuste väiksusest peaks jätkuvalt soodustama ja toetama ühisinvesteeringuid, mis aitavad paremini kaasa struktuursete muutuste toimumisele ja on laiemal mõjul. Samuti toeks see endaga kaasa suuremad tootmismahud ja sellest tuleneva konkurentsivõime tõusu ning suurendaks maapiirkonna väiketootjate toodangu paremat väärimist või turustamisvõimalusi.

Investeeringuvajadus on Eesti toiduainetööstuses endiselt suur. Oluline on panustada investeeringute tegemisel tehnoloogiasse ning teadus- ja arendustegevusse. Lisaks investeeringutele tehnoloogiasse on vajalik senisest suuremas mahus panustada ka Eesti eksporditöõride teadmiste ja kompetentside arendamisesse, mis võimaldaks meie toiduainetööstusel siseneda uutele turgudele.

Vajalik on toetada investeeringuid kohalikul bioressursil põhinevate väärimisüksuste väljaarendamiseks. Paremini tuleb ära kasutada tootmisest tekkivaid kõrvalsaadusi ja jäätmeid ning kasutada bioloogilisi ressursse energia ja materjalide tootmiseks.

Uuenduslike lahenduste väljatöötamiseks ja tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtuks on vajalik senisest aktiivsem koostöö ettevõtjate, teadusasutuste, nõustajate jt seotud sihtrühmade

vahel. Ettevõtetele praktiliste lahenduste väljatöötamine eeldab uute teadmiste loomist ning teadustulemustel põhinevate uudsete lahenduste kättesaadavust ja ajakohase info sihtgruppideni viimist. Sektori kompetentsid uute tehnoloogiate, teadustulemuste ja digilahenduste osas vajavad pidevat täiendamist. Jätkata tuleb innovatsiooni ja teadmussiirde (sh nõuandeteenus) toetamist, lisades paindlikkust ja täiendavaid võimalusi teemaderingi osas, nt laiendada nõuandeteenuseid töötlemisele.

MUSTAND

3. ERIEESMÄRK – PARANDADA PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE POSITSIOONI VÄÄRTUSAHELAS

3.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST

Toidutarneahelat iseloomustab iga järgmise lüli üha kasvav kontsentreerumine. Eriti tugevalt on viimasel kümnendil koondunud jaekaubandus, võimaldades dikteerida toiduainete tootjatele, töötlejatele ja tarnijatele oma tingimusi. Kaubanduse jätkuv kontsentreerumine süvendab toidutarneahela tasakaalustamatust. Võrreldes ahela järgmiste lülidega, on põllumajandustootjad valdavalt väikesed ning killustunud ja omavad tarneahelas nõrgemat turujõudu. Eesti toidusektor tegutseb EL-i siseturu osana ning põllumajandustootjad konkureerivad EL-i teiste liikmesriikide põllumajandustootjatega samadel tingimustel. Põllumajandustootjate ja töötlejate nõrgem turujõud võrreldes tarneahela järgmiste lülidega (eelkõige kaubandusega) ~~ga~~ mõjutab oluliselt sektori konkurentsivõimet ning tootja positsiooni toidutarneahelas.

Põllumajandustootjate ühistutesse koondumine ning omavaheline koostöö suurendavad tootjate turujõudu ning tugevdavad tootjate positsiooni toidutarneahelas, tagavad põllumajandus- ja toiduainesektori mitmekesise ettevõtlusstruktuuri ning õiglased ja stabiilsed sissetulekud, suurendavad konkurentsivõimet ja turule orienteeritust ning tõstavad lisandväärtust ja ekspordivõimekust. Üha rohkem Eesti põllumajandustootjaid on ühistutega liitumisele avatud; toidukvaliteedikavades osalejate arv on viimasel aastal kasvanud. Piima- ja teraviljasektoris tegutsevad ka üle 100 liikmega ühistud, mis investeerivad lisandväärtuse kasvu ning ekspordivad oma tooteid. Kuigi ühistute arv on viimastel aastatel hüppeliselt kasvanud, on enamik loodud ühistutest väikesed ja loovad vähe lisandväärtust. Turul tegutsevatest ühistutest 80% on väikesed ning ja nõrga turujõuga ning. ~~Ü~~ühistegevuse tase erinevates põllumajandussektorites erineb oluliselt.

Ühistegevuse arengut takistavad jätkuvalt nõukogudeaegne negatiivne kogemus, tootjate piiratud võimekus ühistu arengusse investeerida, puudulikud teadmised ühistegevusest ning professionaalsete juhtide ja eestvedajate puudus. Kuigi EL-i turukorraldusmeetmed võimaldavad tunnustatud tootjaorganisatsioonidel kasutada erandeid konkurentsieeskirjadest ning saada finantsabi eesmärgiga suurendada oma liikmete turujõudu, on Eesti üks vähestest liikmesriikidest, kus ühtegi ühistut tootjaorganisatsioonina tunnustatud ei ole ning toetused sektori huvipuuduse tõttu rakendust pole leidnud, mistõttu ühistegevuse mahajäämus võrreldes EL-iga süveneb.

3.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE

(Erieesmärgi all identifitseeritud vajadused, mis tulenevad SWOT-analüüsist, on esitatud nende prioriteetsuse järjekorras)

Põllumajandustootja positsiooni tugevdamiseks toidutarneahelas on oluline motiveerida tootjaid koonduma ühistutesse, sealhulgas tuleb suuremat tähelepanu pöörata sektoritele, kus ühistegevus tootjate vahele ~~tase~~ on väga madal või sisuliselt puudub. Väiksemate liikmete arvuga ühistud võiksid ühineda või teha tihedamat koostööd, et läbi tootmismahdade

konsentreerumise või kulude optimeerimise oma turujõudu kasvatada. Väikeste ühistute puhul võiks arenguperspektiiviks olla ka nišitoodete (mahepõllumajandus, kvaliteedikavade raames toodetud tooted) tootmine, mille müügil või töötlemisel on võimalik saada suuremat tulu.

Eesti ekspordis on suur osa väärindamata toorainel ning tootjate sissetulekuid mõjutavad oluliselt hinna- ja tootmisriskid. Tootjatele stabiilsemate sissetulekute ning välisturgudel konkurentsivõimelisuse tagamiseks on vajalik põllumajandustootjate suurem koondumine, ühistu müügitulu kasv liikme kohta ning ühistute poolt loodud lisandväärtuse osakaalu tõus. Eelkõige tuleb soodustada tarneahelas valdkonnaüleseid koostööprojekte, mis aitaksid suurendada lisandväärtuse loomist kogu ahelas. Eesmärgi saavutamiseks on oluline hõlbustada põllumajandusühistute juurdepääsu kapitalile. Ühistegevuse praktiliseks arendamiseks tuleb kaasata senisest enam erinevate ülikoolide ja teadusasutuste know-how'd.

Põllumajandustootja ning toiduainetööstuse positsiooni tugevdamiseks tuleb piirata ka ebaausaid kaubandustavasid, mida konsentreerunud ning tugevama läbirääkimispositsiooniga jaekaubandusettevõtted endast nõrgema turujõuga tarneahela osalistele peale suruvad. Ebaausate kaubandustavade esinemine võib panna ettevõtja kasumi ja kasumimäära surve alla, mille tulemuseks võib olla ressursside ümberpaigutamine ning isegi elujõuliste ja konkurentsivõimeliste turuosaliste ettevõtlusest kõrvaldamine.

Tootjate ühistutesse koondumise eelduseks on tootjate teadmiste kasv nii ühistegevusest, kvaliteedikavadest kui muudest koostöövõimalustest. Ühistu kui majandusüksus ei erine oluliselt teistest turul toimivatest ettevõtlusvormidest ning ühistu konkureerib teiste ettevõtetega samadel tingimustel, samal ajal on ühistu otsustusprotsessid keerulisemad ning aeganõudvamad, mistõttu on oluline ühistu professionaalne juhtimine. Hetkel on ühistute arengut takistavateks teguriteks nii ühistu oskamatus kujundada oma ühistule sobiv juhtimismudel kui võimetus kapitali kaasamiseks kujundada sobiv omandiõigusmudel. Ühistute jätkusuutlikkuse tagamiseks on oluline tagada järjepidev teadmussiire, praktiline abi ühistu igapäevatoos ette tulevate väljakutsetega toimetulekuks ning teadustulemustel põhinev ühistute arenguprogramm. Eeltoodud vajaduste jaoks on oluline AKIS-süsteemi (agricultural knowledge and innovation system) terviklik toimimine. Seetõttu on oluline AKISE (Agricultural Knowledge and Innovation System) terviklik toimimine. Ühistute konkurentsivõime tõstmiseks vajalike praktiliste lahenduste väljatöötamine eeldab eestvedajate koolitamist ja motiveerimist, uute teadmiste loomist ning teadustulemustel põhinevate uudsete lahenduste kättesaadavust ja ajakohase info sihtgruppideni viimist. Sektori osapoolte kompetentsid uute tehnoloogiate, teadustulemuste ja digilahenduste osas vajavad pidevat täiendamist. Jätkata tuleb innovatsiooni ja teadmussiirde (sh nõuandeteenus) toetamist, lisades paindlikkust ja täiendavaid võimalusi teemaderingi ja sihtgruppide osas. Lisaks tuleks algatada ja toetada ühistute koostöövõimalusi EL-i tasandil, mis aitaks saada uut teavet ja ühendada ressursse tehnoloogia ja infosüsteemide piiriüleseks arendamiseks.

Lisaks on oluline arendada ühismüüki, mis võimaldaks põllumajandustootjatel müügiesituste ja teavitustegevuste kulusid kokku hoida, viia läbi turu-uuringuid, siseneda uutele turgudele ning leida kaubanduspartnereid. Ühised müügiesituste- ja teavitustegevused tugevdavad põllumajandustootjate ekspordi- ja müügiesituste võimekust.

4. ERIEESMÄRK – PANUSTADA KLIIMAMUUTUSTE LEEVENDAMISSE JA NENDEGA KOHANEMISSE NING SÄÄSTVASSE ENERGIASSE

4.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST

Põllumajandus- ja metsandusvaldkonnas on heal tasemel teadus- ja arendustegevus ning kutse- ja kõrgharidus, mis loob eeldused innovatsiooniks. Keskkonnasõbralike tehnoloogiate ja praktikate kiire areng ning nende kättesaadavuse ja kulutõhususe paranemine võimaldavad rakendada säästlikke lahendusi ja aidata kaasa kliimamuutuste leevendamisele ja nende mõjudega kohanemisele ning arendada säästvat energiat, samuti leevendada kasvavat survet ressursidele. Suur osa MAK 2014-2020 meetmeid panustavad otseselt või kaudselt kliimamuutuste leevendamisesse ja mõjudega kohanemisesse, vajadust on silmas peetud erinevate MAK 2014-2020 meetmete väljatöötamisel – otseselt või kaudselt panustavad sellesse enamus keskkonna- ja investeringutoetusi. Kliimamuutuste mõjudega kohanemise juures on põllumajanduses ja metsanduses oluline valmisolek ohtlike taimekahjustajate leviku ennetamiseks ja tõrjeks ning haiguskindlate taimesortide aretus.

Seetõttu on metsa maapealse ja maa-aluse osa biomassi ning metsamulla süsinikuvaru on suurenenud. Eesti maismaast moodustab metsamaa üle poole ja Eesti on metsamaa osakaalu poolest Euroopa riikide eesotsas. Säästvasse energiasse aitab panustada biogaasi tootmine, mis on loonud heal tasemel ekspertteadmisi ja kogemusi, aitab panustada säästva energia arengusse.

Kliimamuutuste leevendamise ja nendega nende mõjudega kohanemise juures on põllumajanduses tugevuseks olulised toetavaks ka riiklikud tegevused ja tulevikuplaanid ohtlike taimekahjustajate leviku ennetamiseks ja tõrjeks ning haiguskindlate taimesortide aretus, metsa rohkus, le poole Eesti maismaast. Süsiniku sidumise seisukohalt on oluline metsade raiejärgne kiire uuendamine ning kõrge kvaliteediga puidu kasvatamine, viimast saab kasutada pikaajaliste puittoodete tootmiseks tulevikus, milles süsinik jääb seotuks pikaks ajaks. Selleks loob eeldused õigeaegne ja õigete metsakasvatustlike võtete kasutamine. Metsa kasvukiirust ja süsiniku sidumise võimet oluliselt mõjutavate hooldusraiate maht erametsades on kasvanud, kuid saaks olla veelgi suurem.

Panustamisel kliimamuutuste leevendamisesse ja nende mõjudega kohanemisesse on oluline roll riigi võimekusel seirata ja analüüsida kogutud andmeid põllumajanduse keskkonnasurve kohta. Seire põllumajandusest pärit KHG osas on ebapiisav, statistiliste andmete kvaliteet ebahühtlane ja vähesed on teadmised süsinikuringe kohta. Põllumajanduse nõrkuseks on vähene teadlikkus kliimamuutustega seotud probleemidest ja nende lahendamise võimalustest ning kliima ja põllumajanduse seoste osas on teadus- ja arendustegevuse tase ebahühtlane, ning vastavaid pilootprojekte on vähe. Lisaks on põllumajanduses nõrkuseks mineraalväetiste kasutamise kasv ja KHG heidet vähendavate ja –muldade orgaanilise süsinikuvaru suurendavate põllumajanduskultuuride ja -praktikate ebapiisav levik. Ebapiisavas mahus ja valedel ajal tehtud metsade hooldusraiate ning valede metsakasvatustlike võtete tõttu on süsinikuvaru ja selle sidumise võime madalam selle potentsiaalst. Biogaasi tootmise arengus on takistuseks see, et hetkel ei ole tootmine majanduslikult konkurentsivõimeline.

~~Samuti on vähene teadlikkus kliimamuutustega seotud probleemidest ja nende lahendamise võimalustest. Põllumajanduses toimub intensiivistumine, samuti on investeringud keskkonnahoidu ebapiisavad.~~

Kliima soojenemisega kaasnev põllumajanduskultuuride mitmekesisuse suurenemine, vegetatsiooniperioodi pikenemine ning biomassi produktsiooni kasv loovad võimaluse säästliku biomajanduse arendamiseks. Keskkonnasõbralike tehnoloogiate ja praktikate kiire areng ning kättesaadavuse ja kulutõhususe parendamine võimaldavad rakendada säästlikke lahendusi põllumajanduses ja metsanduses. Arenev ühistegevus ja maaettevõtluse populaarsuse kasv maapiirkondades ning mitmekesiste rohelisemate ärimudelite, sh mikrolahenduste tekkimine, annavad võimaluse kliimamuutuseid leevendada ja nendega paremini kohaneda. Tarbijate ja tootjate ning ühiskonna keskkonnateadlikkuse kasv aitaks tuua toob kaasa mahe- ja keskkonnasõbralike toodete nõudluse suurenemise.

Põllumajandusvaldkonnas on ohuks kasvav ja ebahütlane surve ressurssidele ja maakasutusele võib põhjustada negatiivset keskkonnamõju, ning ressursside kättesaadavuse vähenemist ja seeläbi hindade tõusu. Ohuks on kliimamuutustega kaasnev ekstreemsete ilmastikunähtuste sagenemine suurenenud, võõrliikide, taimekahjustajate ja -haiguste levik. EL-i ambitsioonikate ~~Ambitsioonikate~~ kliimaeesmärkidega kaasneb seadmisega EL-is võib risk kaasneda tootmise liikumine riikidesse, kus neid eesmärke koos rangemate meetmetega seatud ei ole ehk süsinikulekke oht.

~~Kliimamuutuste leevendamisel on oluline rakendada meetmeid, mis aitavad kaasa põllumajanduse kasvuhoonegaaside heite vähendamisele ja süsiniku sidumisele. Muldade orgaanilise süsiniku varu säilitamist soodustavate põllumajanduspraktikate levik on seni olnud ebapiisav. Metsade raiejärgne uuendamine erametsades ei ole piisav metsade efektiivse süsiniku sidumise seisukohalt. Vaatamata sellele on metsa maapealse ja maa-aluse osa biomassi süsinikuvaru ning metsamulla süsinikuvaru suurenenud.~~

4.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE

(Erieesmärgi all identifitseeritud vajadused, mis tulenevad SWOT-analüüsist, on esitatud nende prioriteetsuse järjekorras)

Vähendamaks survet keskkonnale, on vaja oluliselt enam teadmisi kliimamuutuste ja põllumajanduse vastastikusest mõjust. Vajalik on nii riigisiselset kui ka rahvusvahelist tasandil aktiivselt tegeleda KHG ja õhusaasteainete hindamise metoodika ja andmete täpsustamisega ning vastava seire parendamisega. Vajadusega tegeletakse tehnilise abi vahenditest ja eraldi sekkumist ette ei nähta.

Kliimaeesmärkide saavutamiseks ning põllumajandussektori konkurentsivõime hoidmiseks tuleb eelistada keskkonnasäästlikku tootmist, investeringuid keskkonnasäästlike ja innovaatiliste tehnoloogiate rakendamiseks ja bioringbiomajanduse põhimõtetele tuginevaid lahendusi sh biogaasi ja biometaan arendamist.

Soodustada tuleb uute ja innovaatiliste biomajanduslike klastrite ja rohelisemate ärimudelite kasutusele võtmist. Põllumajandustootjate Sektori osapoolte kompetentsid kliimateadlike uute tehnoloogiate, teadustulemuste, digilahenduste ja muude valdkondade osas vajavad pidevat täiendamist. Energia-, ressursi- ja keskkonnasäästlike lahenduste väljatöötamine eeldab uute

teadmiste loomist ning teadustulemustel põhinevate uudsete lahenduste kättesaadavust ja ajakohase info sihtgruppideni viimist terviklikult toimiva AKISe kaudu.

Vaja on suurendada süsiniku sidumist muldades süsiniku sidumist ja kaitsta muldade orgaanilise süsiniku varusid. Sellele aitaks-aitab kaasa turvas- ja turvastunud põllumuldade rohumaa alla viimine ja rohumaana hoidmine ning asjakohastel juhtudel nendel aladel veerežiimi kohandamine. Sellele lisaks tuleb tähelepanu pöörata ka samuti mineraalmuldadel orgaanilise süsiniku varu suurenemist soodustavate ja KHG heidet vähendavate kultuuride kasvatamisele ja maaharimispraktikate viljelemisele. Hapestunud muldade neutraliseerimisel on tõendatud positiivne ja ulatuslik mõju süsiniku sidumisele mullas, selle potentsiaali realiseerimiseks tuleb soodustada põllumuldade lupjamist. Raiesmikke on vaja uuendada puuliikidega, mis aitavad süsinikku paremini siduda Oluline on soodustada raiesmike uuendamist puuliikidega, millel on potentsiaal saada pikaealisteks puittoodeteks, kus süsinik jääb seotuks aastakümneteks. Samuti on Süsiniku sidumise ja metsa kasvu kiirendamiseks on vajalik panustada hooldusraiete (valgustus- ning harvendusraied) õigeaegsesse läbiviimisesse. Oluline on motiveerida metsaomanikke tegema õigeaegseid hooldusraideid ja kasutama õigeid metsakasvatustlike võtteid neid töid tegema, samutiaga ka soodustada keskkonnasõbraliku ning spetsiaalselt hooldusraieteks mõeldud metsatehnika kasutusele võtmist.

Kliimamuutustega suureneb ekstreemsete ilmastikunähtuste sagenemine. Seetõttu vajavad maaparandusinvesteeringud jätkuvat tuge, maaparandustööde planeerimisel ja elluviimisel tuleb arvestada kliimamuutuste mõjudega ning kliima ja keskkonna eesmärkidega. Järjest enam suureneb vajadus soodustada veerežiimi kahepoolset reguleerimist, mis võimaldab kasutusel olevat veeressurssi tõhusamalt säästa, saagipotentsiaali ära kasutamiseks ja ebasoodsate ilmaolude riski maandamiseks on vajalikud ka niisutusinvesteeringud.

Kliimamuutustega kaasneb uute ning ohtlike taimekahjustajate levik, mille takistamiseks peab rakendama tõhusat taimetervise kontrolli. Järjest enam suureneb vajadus kehtestada rakendada täiendavad kahjustajate levikut ennetavaid meetmeid riikliku seadusandluse ning järelevalve tasemel. Uute ning ohtlike taimekahjustajatega toime tulekuks on oluline soodustada vabatahtlike riskide juhtimise kavade väljatöötamist ja rakendamist. Laiendama peab teavitustegevust uute ning ohtlike taimekahjustajate ning sobivate ennetus- ja tõrjemeetmete kohta.

-Metsakahjustuste ennetamiseks ja tagajärgedega toimetulekuks tuleb ellu viia tegevusi, mis aitavad ära hoida või leevendada taime- ja ulukikahjustustest ning ekstreemsetest ilmastikuoludest tulenevaid kahjustusi. — Kliimamuutuste leevendamisel ohtlike taimekahjustajate leviku takistamiseks on oluline rakendada tõhusat taimetervise kontrolli. Järjest enam suureneb vajadus kehtestada kahjustajate leviku ennetavad meetmed nii riikliku seadusandluse ja järelevalve tasemel kui ka ettevõtjate suurema vastutuse võtmise kohustusega.

Sordiaretuses tuleb arvestada kliimamuutuste mõjudega sh uute Eestisse jõudvate taimekahjustajatega. Oluline on tagada meie kliimatingimustes vajalike omadustega (nt talvekindlus, lühike vegetatsiooni periood jm), taimekahjustajatele hea vastupidavusega ja ressursitõhusate sortide ning neile sobiva agrotehnika olemasolu ja kättesaadavus ning teabe jõudmine tootjani. Sordiaretus peab arvestama kliimamuutustega ja uute Eestisse jõudvate taimekahjustajatega, samuti tarbija muutuvate nõudmiste ja vajaduste ning biomajanduse suundadega.

5. ERIEESMÄRK – EDENDADA SÄÄSTVAT ARENGUT JA SELLISTE LOODUSVARADE TÕHUSAT MAJANDAMIST NAGU VESI, MULD JA ÕHK

5.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST

Põllumajanduse maakasutus on Eestis pigem ekstensiivne: üle 20% põllumajandusmaast on mahetootmises, keskmine loomkoormus on madal ning piirkonniti on rohumaadel suur osakaal. Erodeerunud ja erodeerumisohuga muldade osakaal on väga väike, eri tüüpi erosioon esineb Eestis üksnes lokaalselt. Metsade ja põldude vaheldumine, veekaitsevööndid, mitmekesiste põllukultuuride kasvatamine läbi viljavahelduse ja liblikõieliste laialdane kasvatamine aitab vältida erosiooni, toitainete leostumist ning muldade kurnamist. Teadus- ja haridustegevus mulla valdkonnas on heal tasemel, agrokeemiliste analüüside tegemise võimekus on hea, olemas on andmed mulla tüüpide ja viljakuse kohta.

Kuigi põllumajandustootjatel on võimalus saada ülevaadet muldade agrokeemilistest omadustest, ei tehta majandamisotsuseid sageli neist lähtuvalt: väetisi ei kasutata alati tasakaalustatult, täppisväetamine ei ole väga levinud ning lämmastikväetisi kasutatakse kohati ebaefektiivselt. Leostunud taimetoitainete tõttu on intensiivsema tootmisega piirkondades nitraatide sisaldus põhjavees hakanud taas kasvama, osa järvi ja rannikumeri on endiselt eutrofeerunud. Viimastel aastatel on täheldatud kohatist taimekaitsevahendite jääkide piirnormide ületamist ning kasvu põhja- ja pinnavees. Piirkonniti on probleemiks muldade hapestumine ja hapestunud muldade ebapiisav neutraliseerimine, samuti orgaanilise aine vähenemine põllumuldades ning kohatine muldade tihenemine.

Eesti õhukvaliteet on üldiselt hea, siiski tuleb tähelepanu pöörata ammoniaagiheite vähendamisele. Seni on ammoniaagiheidet vähendavaid praktikaid nagu sõnnikuhoidlate katmine ja sõnniku sisestuslaotuse kasutamine, rakendatud vähe.

Põllumajandustootjad on üha teadlikumad oma tegevuse keskkonnamõjust, ent otsuste tegemisel ei kasuta nad piisavalt olemasolevaid teadmisi. Keskkonnanõuande saamiseks ei ole harjutud kasutama konsulentide abi, osati on selle põhjuseks keskkonnavalase nõuande puudus. Keskkonnahoidlikumat tootmist takistab ka ebapiisav teave erinevate tehnoloogiate ja praktikate keskkonnamõjust, samuti on keskkonnaseire ja statistilised andmed ebaregulaarsed ja ebapiisavad.

Keskkonda säästev tehnoloogia on kiirelt arenenud ja uuem tehnoloogia turul kättesaadav, kuid investeeringuid keskkonnahoidu pole piisavalt tehtud. Keskkonnakaitseliste investeeringute nappust näitab nii sõnnikuhoidlate ebapiisav maht ja kui ka maaparanduslike keskkonnarajatiste vähene hulk.

Tihenev konkurents ja hinnasurve odavalt toota on tootmist kohati oluliselt intensiivistanud. Toidunõudluse kasvul maailmas ning väetiste ja taimekaitsevahendite hinna odavnemisel võib survet keskkonnaressurssidele veelgi suurendada. Survet põllumuldadele võivad suurendada suurendavad ka põllumaadele rajatavad elamurajoonid, teed, tootmishooned, kaevandused jms. Kliimamuutustest tingitud ilmastiku muutlikkuse kasv ja äärmuslike ilmastikutingimuste esinemissageduse kasvud ilmastikutingimused võivad tekitada tekitavad piirkondlikult veepuudust või liigniiskust ning agrotehnoloogia, sh väetamise planeerimine võib minna keerukamaks. Prognoositud taimekahjustajate ja -haiguste leviku suurenemine, uued haigused ja kahjurid ning invasiivsed võõrliigid võivad tuua kaasa taimekaitsevahendite kasutuse kasvu.

Piisava maa- ja veeressursi tõttu on meil võimalus ekstensiivsemalt ja veevarusid ohustamata toota. Ühiskonnas kasvab huvi keskkonnaseisundi vastu ja see võib anda turueelise ~~saada kallimat hinda~~ keskkonnasõbralikele toodetele, mille eest tarbijad on valmis maksma ~~kõrgemat hinda eest~~. Lahendus võib olla eelkõige innovaatiliste ja keskkonda säästvamate tehnoloogiate (näiteks biogaasi tootmine või muu sõnniku töötlemine) arengus, huvi nende kasutamise vastu kasvab. Digitehnoloogia areng annab võimaluse parandada andmete kättesaadavust ~~ja kasutamist~~, arendada väetamis- ja taimekaitsealaseid soovitusi, e-põlluraamatuid, bilansikalkulaatoreid jmt.

5.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE

(Erieesmärgi all identifitseeritud vajadused, mis tulenevad SWOT-analüüsist, on esitatud nende prioriteetsuse järjekorras)

Veekogumite hea seisundi saavutamiseks ~~Tuleb aidata~~ kaasa aidata pinna- ja põhjavett säästvate põllumajanduspraktikate kasutamisele (talvine taimkate, vahekultuurid (püüdekultuurid), puhvervööndid, maaparanduslikud keskkonnakaitserajatised, püsirohuma osakaalu suurendamine tundlikel aladel, täppisviljelus, sõnniku keskkonnasäästlik hoiustamine ja laotamine, toitainebilansside tegemine, integreeritud taimekaitse jms).

Hapestunud muldadega põllumajandusmaa tootmispotentsiaali tõstmiseks ja süsiniku sidumise potentsiaali realiseerimiseks tuleb senisest enam leida võimalusi nende neutraliseerimiseks.

Keskkonnale avalduva surve vähendamiseks tuleb soodustada keskkonnahoidlike tehnoloogiate kasutuselevõttu, vajalikud on toetuskeemid keskkonnavalastele investeringutele. Eelkõige tuleks toetada täppisviljeluse tehnoloogiat, sõnnikuhoidlate ehitamist ja renoveerimist ning maaparanduslike keskkonnakaitserajatiste ehitamist.

Teadlikkuse tõstmiseks tuleb arendada keskkonna-alast nõustamist ja tagada selle kättesaadavus põllumajandustootjatele ~~Tuleb arendada keskkonnavalast nõustamist~~. Senisest tõhusamalt tuleb tutvustada taimekaitsevahendite ja väetiste kasutamist reguleerivate õigusaktide nõudeid, keskkonnasäästlikele agronoomilisi võtteid ja tehnoloogiaid, sh digilahendusi. Vajalik on e-põlluraamatu rakendamise ja laialdase kasutuse soodustamine.

Vastavalt õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riiklikule programmile aastateks 2020-2030 peab Eesti riik tegelema programmist tulenevate nõuete ja meetmete rakendamisega. Õhukvaliteedi eesmärkide saavutamiseks ja valdkondlike rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks peab mh eelistama investeringuid mittetootlikkesse ammoniaagiheidet vähendavatesse tehnoloogiatesse nagu sõnnikuhoidlate katmine ja sõnniku sisestuslaotus.

Mullaviljakuse säilitamiseks tuleb Põllumajandustootjaid ~~tuleb~~ jätkuvalt motiveerida mullaanalüüsi näitude jt mullaandmetega ning mullaprotsesse mõjutavate teguritega arvestama. Soodustada tuleb toitainete kadu ja erosiooni vältivate tehnoloogiate ja viljeluspraktikate kasutamist. Mullaviljakuse parendamiseks, sh optimaalse fosfori- ja kaaliumisisaldusega põllumuldade osakaalu suurendamiseks on vajalik soodustada väetiste, sh loomakasvatusest tekkiva sõnniku tõhusat kasutamist.

Avalikkusele tuleb tagada piisav ja usaldusväärne info põllumajanduse mõjust keskkonnale. Suurenema peab võimekus seirata ja analüüsida kogutud andmeid põllumajanduse keskkonnasurve kohta ning nõuete järgimise üle järelevalvet teostada. Kvaliteetne informatsioon peab võimaldama probleemkohtade tuvastamist ning senise tegevuse tulemuslikkuse hindamist.

Eeltoodud vajaduste jaoks on oluline AKISE terviklik toimimine. Säätva arengu edendamiseks vajalike lahenduste väljatöötamine eeldab uudsete teaduspõhiste lahenduste kättesaadavust ja ajakohase info sihtgruppideni viimist. Kuna põllumajandustootjate kompetentsid uute tehnoloogiate, teadustulemuste ja digilahenduste osas vajavad pidevat täiendamist, tuleb jätkata innovatsiooni ja teadmussiirde toetamist, lisades paindlikkust ja täiendavaid võimalusi teemaderingi ja sihtgruppide osas. Oluline on toetada innovatsiooni ja teadmussiirde praktilist rakendamist põllumajandustootmises.

Avalikkusele tuleb tagada piisav ja usaldusväärne info põllumajanduse mõjust keskkonnale. Suurenema peab võimekus seirata ja analüüsida kogutud andmeid põllumajanduse keskkonnasurve kohta ning nõuete järgimise üle järelevalvet teostada. Kvaliteetne informatsioon peab võimaldama probleemkohtade tuvastamist ning senise tegevuse tulemuslikkuse hindamist. Vajadusega tegeletakse tehnilise abi vahenditest ja eraldi sekkumist ette ei nähta.

MUSTAND

6. ERIEESMÄRK – PANUSTADA ELURIKKUSE KAITSESE, EDENDADA ÖKOSÜSTEEMI TEENUSEID NING SÄILITADA ELUPAIKU JA MAASTIKKE

6.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST

Põllumajanduskeskkonna hea seisundi säilitamist ja parendamist ning mitmekesise maastiku väärtustamist võimaldab põllumajandustootjate, maaomanike ja ühiskonna kasvav keskkonnateadlikkus. Suurenev huvi ohutu, kvaliteetse ja tervisliku toidu järele toob kaasa suurema tähelepanu ja nõudluse keskkonnahoidlikult toodetud põllumajandustoodangu järele. Kasutatavate tehnoloogiate järjepidev arendamine ning uute digilahenduste ja -andmete praktikasse rakendamine annab võimaluse keskkonnasäästlikkuse suurendamiseks põllumajanduses. Samas võib toidunõudluse kasv maailmas avaldada survet keskkonnanessurssidele ja põllumajandusliku maakasutuse mitmekesisusele. Hea keskkonnaseisundi säilimisele on ohuks- süntetiliselt taimekaitsevahendid, kliimamuutus ning erakorraliste ilmastikunähtuste sagenemine.

Eestis on olemas säästlikuks toidu tootmiseks ja ökosüsteemiteenuste säilitamiseks piisav maa- ja veeressurs. 2018. aastal oli Eestis kasutuses ligikaudu 1 miljon hektarit põllumajandusmaad, millest enam kui 30% moodustasid püsirohumaad. Põllumaal on suurenenud teraviljade kasvupind ning suurenevas on ka liblikõieliste, sh kaunviljade kasvupind. Järjepidevalt suureneb mahepõllumajandusliku tootmise pind ja ettevõtete arv ning ligikaudu 50% põllumajandusmaast on hõlmatud põllumajanduskeskkonna toetustega. Kuigi maakasutus on Eestis üldiselt ekstensiivne, on põllumajanduse intensiivistumine kasvatamas survet mõnede ökosüsteemi teenuste, näiteks vee, mulla, õhu heale seisukorrale.

Aastatel 2012–17 on Eestis esinenud mesilaste hukkumise juhtumeid, kuid eeldusel, et tagatud on põllumajandusmaastiku maakasutuse mitmekesisus, integreeritud taimekaitse rakendamine ning nõuetekohane taimekaitsevahendite kasutamine, on tolmeldajatel Eestis üldiselt soodsad tingimused. Põllumajandusmaastike kimalasenäitajad olid perioodil 2009–2017 stabiilsed ja mõnel juhul isegi nõrgalt kasvava trendiga, millele on ilmselt kaasa aidanud keskkonnameetmete nõuded. Seevastu põllulindude indeksi väärtus on ajavahemikul 1983–2018 üldise trendina langenud. Lindude näitajaid mõjutavad lisaks põllumajanduslikule tegevusele ka muud tegurid, näiteks kisklus.

Eestile on iseloomulik mitmekülgne ja piirkonniti erinev põllumajandus- ja metsamaastik ning heal tasemel elurikkus. ~~Elurikkust ja mitmekesisust suurendavaid maastikuelemente (põllusaared, hekid, puude read, üksikud puud, pärandkultuuriobjektid, kraavid, tiigid ja kiviaiad) on Eesti maastikus üldiselt rahuldavalt, aga P~~peamistes põllumajanduspiirkondades on elurikkust ja mitmekesisust suurendavate liigirikaste rohumaade ja maastikuelementide (nt põllusaared, hekid, puude read, üksikud puud, pärandkultuuriobjektid, kraavid, tiigid ja kiviaiad) nende hulk aga liialt väike ning suured üksteise kõrval asetsevad maastikuelementideta põllualad vähendavad oluliselt elurikkust ning ümbritsevate loodusalade sidusust.

Eestis on määratletud Natura 2000 alad, mis on osa üleeuroopalisest kaitstavate alade võrgustikust. Kaitstavatel aladel on poollooduslike koosluste pindala 60 tuhat hektarit. Keskkonnameetmete abil hooldatakse sellest ligi pool, kuid kuna nendel aladel kehtivad piirangud, näiteks hilisem niitmise algusaeg ja üleskündmise keeld, siis on vaatamata toetuste maksmisele huvi neid majandada jätkuvalt tagasihoidlik. Samuti ei ole piisavalt väärtustatud muude liigirikaste ja loodusliku taimestikuga rohumaade säilitamine ja mõnede kariloomade,

näiteks piimalehmade karjatamine. Metsamaast on Natura 2000 alaga hõlmatud 17%. Natura 2000 aladel on erametsamaad kokku ligikaudu 90 tuhat ha, kuid lisaks täidab elurikkuse kaitseesmärki täidab samuti ligikaudu 20 tuhat ha erametsamaad väljaspool Natura 2000 alasid.

Eesti geograafiline paiknemine ja looduslikud tingimused võimaldavad tegeleda taime- ja loomakasvatusega. Mitmekesisuse suurenemisele aitab kaasa eri põllumajanduskultuuride viljelemise kasv ning asjatundlikult suunatud tõu- ja sordiaretus. Probleemiks on vähene huvi geneetiliselt oluliste, kuid majanduslikult vähemtulusate kohalike sortide kasvatamiseks ja kohalike tõugude pidamiseks vastu.

Eestis on loodud põllu- ja maamajanduse nõuandesüsteem ning toetatakse teadus- ja arendustegevust, teadmussiiret ning innovatsiooni. Riik toetab eelkõige avalikele hüvedele suunatud individuaalnõustamise teenust, vaatamata sellele on probleemiks spetsiifilise põllu- ja metsamajandusliku keskkonnanõuande puudus. Piisavalt ei ole teadmisi kliimamuutuste ja põllu- ning metsamajanduse vastastikusest mõjust ning maastike, elurikkuse ja ökosüsteemi seisundist ning nende poolt pakutavate teenuste toimimisest põllu- ja metsamajanduses. Kuigi põllumajandustootjad osalevad kohustuslikel keskkonnateemalistel koolitustel, ei ole teadustulemuste jõudmine praktikasse piisav.

6.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE

(Erieesmärgi all identifitseeritud vajadused, mis tulenevad SWOT-analüüsist, on esitatud nende prioriteetsuse järjekorras)

Elurikkuse, sh põllulindude säilitamiseks ja suurendamiseks põllumajandusmaastikel on vajalik toetada elurikkust soodustavate majandamispraktikate kasutuselevõttu ning jätkuvat kasutamist. Poollooduslike koosluste ja liigirikaste rohumaade säilimise tagab loodusega arvestav majandamine. Samuti on oluline elurikkuse säilimine erametsades.

Maastike mosaiiksuse suurendamiseks, elurikkuse ja ökosüsteemi teenuste tagamiseks tuleb soodustada mitmekesist maakasutust ning maastikuelemente. Mosaiiksuse heal tasemel hoidmisele suunatud tegevuste juures tuleb tähelepanu pöörata piirkondade erisustele.

Kultuuripärandi ja geneetilise mitmekesisuse säilimiseks on vajalik toetada kohalikku tõugu loomade pidamist ning kohalike taimesortide kasutuses hoidmist, sh säilitusaretust.

Pinna- ja põhjavee kvaliteedi tagamiseks on vajalik soodustada veekogumeid säästvaid põllumajanduspraktikaid. Muldade kaitseks tuleb soodustada mulla seisundile ja kvaliteedile positiivset mõju avaldavate viljeluspraktikate rakendamist.

Ettevõtetele praktiliste lahenduste väljatöötamine eeldab uute teadmiste loomist ning teadustulemustel põhinevate uudsete lahenduste kättesaadavust ja ajakohase info sihtgruppideni viimist. Põllumajandustootjate, metsamajandajate ja maaomanike ning ja avalikkuse keskkonnateadlikkuse suurendamiseks ja keskkonnahoidlike lahenduste praktikasse jõudmiseks tuleb jätkuvalt toetada innovatsioonikoostööd, teadmussiirde tegevusi ning edendada keskkonnanõuande kättesaadavust ka spetsiifilistel teemadel. Vähendamaks survet keskkonnale, on vaja oluliselt enam teadmisi kliimamuutuste ja põllu- ning metsamajanduse vastastikusest mõjust, maastike, elurikkuse ja ökosüsteemiteenuste seisundist ja nende pakutavate teenuste toimimisest põllumajanduses ja metsanduses ning innovaatiliste, keskkonnasäästlike võtete ja tehnoloogiate kohta. Põllumajandustootjate ja metsamajandajate kompetentsid uute tehnoloogiate, teadustulemuste ja digilahenduste osas vajavad pidevat

täiendamist. Maastike, elurikkuse ja ökosüsteemiteenuste seisundi seireks ei ole sekkumist ette nähtud.

7. ERIEESMÄRK – OLLA ATRAKTIIVNE NOORTE PÕLLUMAJANDUSTOOTJATE JAOKS JA SOODUSTADA ETTEVÕTLUSE ARENGUT MAAPIIRKONDADES

7.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST

Põllumajanduslike majapidamiste arv on pidevalt vähenenud peamiselt põllumajanduse kontsentreerumise tagajärjel ning ka nende majapidamiste arvelt, mis ei suuda oma põllumajandusliku tegevusega pakkuda piisavat sissetulekut või kus omanik on vanuse tõttu lõpetanud põllumajandusliku tegevuse. Kuigi alla 35-aastaste juhtide osatähtsus on mõnevõrra kasvanud ning üle 65-aastaste oma vähenenud, ei ole see olnud piisav. Analoogselt teiste arenenud riikidega on ka Eestis noortel madal huvi põllumajandusliku tootmise kui toidutöötlemise erihariduse omandamiseks, samuti ei ole nende erialade töökohad noorte jaoks atraktiivsed. Peamisteks huvipuuduse põhjusteks on sektori madal palgatase ja maapiirkondade üldine mahajäämus võrreldes linnadega. Üheks peamiseks huvipuuduse põhjuseks on sektori madal palgatase.

Põllumajandusliku tegevusega alustamine nõuab üldjuhul suuri investeeringuid tootmisvahenditesse. Piiratud on ka põllumajandusmaa kui peamise tootmisressursi kättesaadavus. Seni on noorte põllumajandusettevõtjate toetamiseks rakendatud toetusmeedet tegevuse alustamiseks, loodud on võimalused finantsinstrumendi soodustingimustel kasutamiseks ning otsetoetuste raames on põlvkondade vahetumist toetatud noorte põllumajanduslootjate eritoetusega. Põllumajandusega tegelemisele aitab kaasa ka talupidajate asendusteenistuse võimalus.

Noore inimese otsus maapiirkonda elama ja tööle asuda või ettevõtlusega alustada sõltub mitmest erinevast tegurist, millest riiklik ettevõtlustoetus on ainult väike osa. Kuna põllumajandustegevuse alustamine nõuab sageli suuri investeeringuid ning aja- ja tööjõuressurssi, peaksid täidetud olema paljud muud maapiirkonda elama ja tööle asumise eeltingimused. Piirkonnas peavad olema kättesaadavad vajalikud teenused nagu arstiabi, kool, laste huviringid ja muud vabaaja veetmise võimalused jne, kuid ka võimalus soodsatel tingimustel soetada või renoveerida elukoht. Soodsa taustsüsteemi loomine nõuab tihedat koostööd nii riiklikul kui kohaliku omavalitsuse tasandil.

7.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE

(Erieesmärgi all identifitseeritud vajadused, mis tulenevad SWOT-analüüsist, on esitatud nende prioriteetsuse järjekorras)

Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus koosmõjus ligipääsuga soodsale kapitalile läbi finantsinstrumendi ning otsetoetuste raames põlvkondade vahetuse toetamine on noorte põllumajandusse suundumisele positiivset mõju avaldanud, mistõttu nende meetmetega on vajalik ka edaspidi jätkata.

On vaja luua eeldused, mille abil lisanduks põllumajandus- ja toidusektorisse ning maaettevõtlusesse uusi osalejaid ning mis lihtsustaks nende ettevõtlusega alustamist ja arengut. Selleks tuleb parandada jätkata noortele põllumajandustootjatele suunatud võimalustega (ettevõtlusega alustamise toetus ja finantsinstrument) — seni piiratud ligipääsu põllumajandusmaale soetamiseks. Nii noorte põllumajandustootjate kui alustavate mikro- ja väikeste töötlemisüksuste puhul on oluline suurendada ligipääsu kapitalile, kasutades selleks finantsinstrumentide võimalusi.

Et maapiirkonna elanikkond oleks aktiivne ja elujõuline, tuleb luua meetmed, mis toetavad ja aitavad arendada maapiirkonnas kasvava lisandväärtusega mitmekesist ettevõtlust. Vaja on toetada põlvkondade vahetust mitte üksnes põllumajanduses, vaid maaettevõtluses tervikuna ja seda nii perekondade siseselt kui ka ettevõtete juhtimise tasandil. Edaspidi tuleb noortele ettevõtjatele, eriti põllumajandustoomise valdkonnas, senisest enam tuge pakkuda läbi nõuandeteenistuse või mentorprogrammide, mis tagaksid praktilised teadmised ettevõtte igapäevaseks juhtimiseks. Kätesaadav peab olema talupidajate asendusteenistuse võimalus. Oluline on samas kaasa aidata töö- ja ümberõppevõimaluste loomisele maapiirkonna kõigis vanusegruppides, et soodustada ettevõtluse arengut. Et maapiirkonnas oleks tagatud vajadustele vastavate teenuste kvaliteetne kättesaadavus, on tarvis tugevdada kodanikuühenduste, ettevõtete ja kohalike omavalitsuste koostööd ja nende tegevuste koostööd.

Noortele tuleb luua astmeline tugisüsteem maapiirkonda elama asumise ja ettevõtlusega alustamise igaks etapiks. Riigi ja kohaliku omavalitsuse koostöös tuleb luua soodne elukeskkond, mis motiveeriks noori maapiirkonda suunduma. Noori tuleks toetada eluaseme soetamisel ja renoveerimisel ning tagada, et vajalikud teenused oleksid piirkonnas kättesaadavad. Sama oluline on tagada ka jätkuv taristu arendamine, mis loob eeldused nii uute ettevõtete tekkeks kui olemasolevate efektiivsemaks majandamiseks. Kiire interneti- ja transpordiühendus võimaldab paindlikumat tööaega ning kaugtöö tegemist, mis võib olla lisastiimuliks maale elama asumisel. See omakorda annab võimaluse soovi korral alustada töö kõrvalt ka ettevõtlusega, millest hilisemas perioodis võib välja areneda toimiv ja piisavat sissetulekut tagav ettevõtte.

Eeltoodud vajaduste jaoks on oluline AKISE terviklik toimimine. Noorte põllumajandustootjate jaoks aitab maapiirkondade atraktiivsust tõsta innovaatiliste teaduspõhiste lahenduste olemasolu. Kuna uued tehnoloogiad, teadustulemused ja digilahendused on pidevas arenemises, tuleb jätkata innovatsiooni ja teadmussiirde toetamist, lisades paindlikkust ja täiendavaid võimalusi teemaderingi ja sihtgruppide osas.

8. ERIEESMÄRK – EDENDADA MAAPIIRKONDADES TÖÖHÕIVET, MAJANDUSKASVU, SOOLIST VÕRDUST, SOTSIAALSET KAASATUST JA KOHALIKKU ARENGUT, SEALHULGAS BIOMAJANDUST JA SÄÄSTVAT METSAMAJANDUST

8.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST

Paljud EL-i, sh ka Eesti, maapiirkonnad seisavad silmitsi struktuursete probleemidega, nagu ettevõtete madal investeerimis- ja arenemisvõimekus, atraktiivsete töökohtade vähesus, oskuste nappus, lisatööjõu vajadus mahukate igapäeva- ja hooajaliste tööde tegemiseks, sotsiaalne ebavõrdsus ja vähene kaasatus ning teenuste kehv kättesaadavus. Eestis on regiooniti üsna suured majanduslikud arenguerinevused. Rahvastik ja aktiivsem majandustegevus koondub jätkuvalt suurematesse linnapiirkondadesse. ~~Kuigi~~ ~~E~~ettevõtlusaktiivsuse erinevused kahe peamise tõmbekeskuse ja muu Eesti vahel ~~on~~ ~~pole~~ tervikuna vähenenud, ~~on~~ ~~M~~mitmes juba varasemalt madalama ettevõtlusaktiivsusega piirkonnas ~~on~~ uute ettevõtete juurdekasvu tempo keskmisest aeglasem. See viitab, et ettevõtlusaktiivsuse suurenemist takistavad piirkonnaspetsiifilised tegurid ning ettevõtluse arendamisel võib nende piirkondade puhul olla kasutamata potentsiaali.

Põllumajanduse, kalanduse ~~ja~~ toiduainetööstuse ~~ja~~ metsanduse sektoril on Eesti majanduses oluline roll, varustades ühiskonda esmatoodete ja toiduga ning pakkudes avalikke hüvesid läbi põllu- ja metsamaa säästliku ja keskkonnasõbraliku kasutamise. Kui aastatel 2016 ja 2017 iseloomustas Eesti majandust kiire kasv, siis nüüdseks on majanduskasvu tempo aeglustunud. Majandussektoritest panustab Eestis loodud lisandväärtusesse kõige enam teenindussektor – 70%, tööstuse ja ehituse panus jääb alla 30% ning põllu-, metsamajanduse ja kalanduse osatähtsus on 3–4%. 78% põllumajanduse, metsamajanduse ja kalanduse, 37% tööstuse ja ehituse ning 19% teenuste poolt loodavast kogulisandväärtusest toodetakse väljaspool Harju- ja Tartumaad.

Elanike vanuselise struktuuri poolest iseloomustab maapiirkonda, et tööturult vanuse tõttu välja langevate inimeste arv on suurem kui sinna sisenevate noorte arv ning kui linnapiirkonnas 20–40 aastaste elanike arvu osatähtsus sama vanusegrupi üldarvus kasvab, siis maapiirkonnas see kahaneb. Elanike vähesus piirab elu- ja ettevõtluskeskkonna kestlikku edendamist. Aastaks 2030 on prognoositud, et Eesti rahvaarv kahaneb võrreldes 2019. aastaga 5%. Noorte vanuses 21–40 arvuline vähenemine on prognooside kohaselt tunduvalt suurem, 20% tänase sama vanusegrupi üldarvust. Regionaalses mõttes kasvavad ainult suuremad linnad ja neid ümbritsevad piirkonnad, seda tänu sisserändele, mitte elanikkonna loomulikele muutustele. Liigutakse eelkõige sinna, kus teenused on paremini kättesaadavad, sissetulekud suuremad ning enam atraktiivseid töökohti. Sotsiaalmajandusliku arengu seisukohast on kõige haavatavamad ja mõjutatavamad rahvaarvu muutuste suhtes maapiirkonnad, eriti keskustest kaugemal asuvad ja väiksema asustustihedusega maapiirkonnad, kus elanike sissetulekud on oluliselt madalamad võrreldes linnalise asustuspiirkonnaga.

Suurimaks tööandjaks on maapiirkonnas teenindussektor, pakkudes tööd 61%-le hõivatutele, järgneb 31%-ga tööstus- ning 8%-ga primaarsektor. Primaarsektori hõive languse on tänaseks maa-asulates kompenseerinud ~~tertsiaarsektor~~ teenindussektor, kus hõivatute osatähtsus on ületanud juba üle poole kogu nende sektorite hõivest. Tulenevalt primaarsektori hõive jätkuvast vähenemisest sõltub maapiirkondade majanduslik areng ja jätkusuutlikkus üha enam kõrget lisandväärtust loovate töökohtade kättesaadavusest ning tugevatest ja toimivatest kohalikest kogukondadest.

Muutused Eesti haldussüsteemis, sh kohalike omavalitsuste rolli võimendamine teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi ning piirkondade potentsiaali täieliku realiseerimise tagamiseks, mõjutavad oluliselt kohalikku elu ning suurendavad vajadust aktiivsete ja ühtehoidvate kohalike kogukondade järele. Aktiivsete kohalike kogukondade tegevust on soodustanud kohalikul algatusel põhinev alt üles lähenemisviis (LEADER-lähenemine), mis on osutunud tõhusaks vahendiks kohaliku suutlikkuse ja sotsiaalse kaasatuse suurendamisel, kestliku ja mitmekesise elukeskkonna tagamisel, vaesuse vähendamisel ja töökohtade ning innovatsiooni loomisel maamajanduses. Aktiivsed ja ühtehoidvad kohalikud kogukonnad loovad eeldused inimeste (sh noorte) maale elama asumiseks ja seal ettevõtlusega tegelemiseks.

Maapiirkonna elujõulisuse tagamisel on olulisel kohal maaelu kuvand ja maaeluga arvestamine (*Rural Proofing*). Positiivse maine võtmesõnad on edukad tööandjad ja hea palgaga töökohad. Selleks, et elu- ja ettevõtluskeskkond maal oleks atraktiivne, peavad maapiirkonna erisustega arvestama ning sealsesse arengusse panustama nii põllumajandus-, kalandus- kui ka teised poliitikavaldkonnad ning tegevussuunad.

Suureks väljakutseks on sotsiaalse ja materiaalse heaolu tagamine ja ühtlustamine linnapiirkonna tasemega. Vähene investeerimisvõimekus mõjutab aga ettevõtete tegevuste laiendamist, kasvamist, arenguvõimaluste realiseerimist ning suutlikkust kohaneda väljakutsetega ja maandada riske. Tulenevalt Eesti kapitaliturgude iseloomust ei ole väikese ja keskmise suurusega ettevõtjatel piisavat ligipääsu alternatiivsetele rahastusallikatele. Tagatise puudumine või ebastabiilsed rahavood tähendavad, et krediitiasutuste vahendatav laenuraha on raskesti kättesaadav. Finantsinstrumendid on üheks võimaluseks leevendada nimetatud turutõrkeid ning rahastada tootlikke investeeringuid.

Majanduskasvu tagamiseks ja globaalses konkurentsivõimelisuses püsimise eeltingimuseks on toodangu kõrge kvaliteet, uuenduslikkus ning keskkonnasõbralikkus. Tarvis on teha rohkem koostööd, kasutada viimaseid teadussaavutusi ja võtta kasutusele parimaid tehnoloogiaid. Maapiirkonnas majanduskasvu kestlikuks tagamiseks on oluline seal tegutsevate väikeettevõtete konkurentsivõime suurendamine läbi kõrgemat tootlikkust tagavate tehnoloogiate rakendamise, suuremat kasumlikkust võimaldavate uute toodete ning teenuste turule toomise ja kliendibaasi laiendamise lähipiirkonnast kaugemale asuvatele turgudele. Uusi hästi tasustatud töökohti on võimelised looma eelkõige kasumlikud, arengule orienteeritud ja hästi juhitud ettevõtted.

Ringbiomajanduse potentsiaali arendamisel kasutamisel on nii kestlik põllumajandus kui ka metsandus strateegilised sektorid. Eesti suur potentsiaal – ringbiomajanduse biomajanduse valdkonnas on hetkel alakasutatud. Näiteks kui rahalises vääringus ekspordib Eesti puidutööstus kõrge lisandväärtusega puitu, siis koguseliselt ületab töötlemata või vähe töödeldud puit muid puidutooteid oluliselt. Suur osatähtsus on töötlemata või vähetöödeldud toodagu ekspordil ning jääkide ja kaassaaduste potentsiaal alakasutatud. Metsandussektori lisandväärtus on kasvanud, kuid seda vaid suuremates tugevalt automatiseeritud ettevõtetes. Ringbiomajandus ja taastuvate energiaallikate kasutuselevõtt on võtmevaldkonnad, mis suudavad tagada majanduskasvu maapiirkonnas ning töökohtade loomise ja säilitamise ka väljaspool põllumajandust. Seejuures on vajadus uudsete süsteemsete väärtusahelate tekkeks ning tuleb teadvustada ökosüsteemi teenuste, mh metsa kõrvalkasutuse olulisust eeltoodud võtmevaldkondade toimimisel. Tähtsal kohal on ringbiomajanduse, sh jäätmete ja kõrvalsaaduste kasutamine ja taastuvenergia lahendused, tooraine astmeline kasutamine ehk biomassi kaskaadkasutus, kuna biomassi kogus on piiratud. Üha olulisem on erinevate sektorite kombineerimine ning ressursitõhususe kasv.

Eesti erametsad paiknevad enamasti liigniisketel maadel ja nendele juurdepääs on puudulik. See avaldab mõju kasvava puidu kvaliteedile, kuna väheneb puistute tootlikkus läbi väiksema juurdekasvu ja halvema uuenemise, mis omakorda suurendab tormikahjustuste ohtu. Samuti on

metsateede halb olukord probleemiks metsa majandajatele ja [teistele](#) kasutajatele, mh [võivad põhjustavad](#) metsamasinad [põhjustada](#) suuremaid pinnasekahjustusi.

8.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE

(Erieesmärgi all identifitseeritud vajadused, mis tulenevad SWOT-analüüsist, on esitatud nende prioriteetsuse järjekorras)

Atraktiivsete ja hästi tasustatud töökohtade loomiseks tuleks soodustada lisandväärtust loovate majandustegevuste ja -valdkondade arendamist ning luua ettevõtjatele võimalused turutõrgete leevendamiseks, investeerimisvõimekuse suurendamiseks ja [käibekapitalile](#) paremaks juurdepääsuks. Ettevõtjate konkurentsivõime tugevdamiseks on vajalik tõsta ettevõtjate teadlikkust, motivatsiooni ja võimekust ettevõtte arendamiseks, uute tehnoloogia kasutusele võtmiseks, tootearendusega tegelemiseks, teadmiste ja oskuste taseme kasvatamiseks ning uutele turgudele minekuks. Tuleb luua võimalused ka väikeste kohalike biorafineerimistehaste [loomiseks](#) [rajamiseks](#).

Oluline on säilitada ja arendada olemasolevat tugevat ja aktiivset kogukonda, viies üha enam otsustusõigust kohalikule tasandile. Lisaks maaelu- ja kalanduspoliitikale tuleb suurem otsustusõigus anda kohalikele kogukondadele ka muudes poliitikates. Suuremat tähelepanu tuleb pöörata maaelu ja kohaliku kogukonna terviklikule nutikale toimimisele, mille tagamiseks tuleb maapiirkondades jätkuvalt toetada innovatsiooni ja digitaliseerimist läbi LEADER-lähenedamise ning toetada uusi kogukondi liitvaid algatusi (nt arukad külad).

Ettevõtluse arendamise tarvis on suuremat paindlikkust ja teadustulemustel põhinevate uudsete lahenduste kättesaadavust ja ajakohase info sihtgruppideni viimist. Jätkata tuleb innovatsiooni ja teadmussiirde (sh nõuandeteenus) toetamist, lisades paindlikkust ja täiendavaid võimalusi teemaderingi ja sihtgruppide osas ning tagada AKISE terviklik toimimine.

Maapiirkonna ettevõtetele ja kohalikule kogukonnale on oluline tagada juurdepääs kiirele andmesidele ja soodustada kaasaegsete infotehnoloogiliste võimaluste tõhusamat kasutusele võtmist. Sünergia loomise, kompetentsi kasvatamise ja efektiivsuse tagamise seisukohast tuleb suuremat tähelepanu pöörata maapiirkonna taristu arendamisele ning sealsete tõmbekeskuste terviklahenduste edendamisele, nt valdkondade ülesed digilahendused teenuste kättesaadavuse parendamiseks või kiire internetiühendusega väikeettevõtete ühiskasutuseks oleva taristu loomine koos nõustamisteenuse kasutamise võimalusega, nõ digital hub'i laadsete algatuste edendamine. Vähesese teadlikkuse tõttu on oluline panustada maaelu positiivse kuvandi säilitamisele ja propageerimisele ning maaeluga arvestamise (Rural Proofing) süsteemi loomisesse tagamaks kõigis maaeluga puutumust omavates poliitikavaldkondades maapiirkondade perspektiivist lähtuv tegutsemine. Edendada tuleb maa- ja linnapiirkondade arengu sidustamist soodustavaid tegevusi, tagamaks piirkondade terviklik areng.

[Ringbiomajanduse seisukohast on oluline anda lisandväärtus töötlemata või vähetöödeldud toodetele ning kasutada ära saaduste töötlemisega kaasnevad jäägid, leida põllu- ja metsasaadustele uudseid ja ressursitõhusaid kasutusvõimalusi ka sektori väiksemates ettevõtetes.](#)

Säästva metsamajanduse seisukohast tuleb suuremat tähelepanu suunata puiduliste ja mittepuiduliste toodete väärimisele, metsa kõrvalkasutusele (ökoturism, metsasaaduste korjamine) ja sellest tulu saamisele läbi kvaliteetsete toodete pakkumise ja tõhusa turunduse. Erametsaomanikest metsamajandajate konkurentsivõime parandamiseks ja metsade tootlike funktsioonide säilitamiseks tuleks jätkata [metsateede korrastamisega ja](#) metsade

maaparandustöödega, mille tegemisel arvestatakse keskkonna- ja kliimaalaste eesmärkidega. Tagada tuleks Eestile vajalikus mahus kvaliteetsete metsataimede tootmine.

9. ERIEESMÄRK – PARANDADA EL-I PÕLLUMAJANDUSE REAGEERIMIST ÜHISKONNA NÕUDLUSELE TOIDU JA TERVISE OSAS, SEALHULGAS SÄÄSTVAL MOEL TOODETUD OHUTU JA TOITEV TOIT, TOIDU RAISKAMINE, LOOMADE HEAOLU

9.1 KOKKUVÕTE SWOT-ANALÜÜSIST

Kõrged loomade tervise ja heaolu standardid kaitsevad inimest ja ühiskonda läbi rahvatervise ning keskkonna riskide vähendamise. Loomade tervise ja heaolu hea tase toetab kasumlikku põllumajandustootmist ning sellest sõltuvad loomade ja loomsete saadustega kauplemise võimalused EL-is ning eksport kolmandatesse riikidesse. Samuti edendatakse loomade tervise poliitikaga häid põllumajandustavasid, mis ennetavad loomahaiguste levikut, vähendavad antimikroobsete ravimite kasutamist ning on vastavuses loomakaitse ja säästva arengu põhimõtetega. Eesti tugevuseks on looduslike ressursside olemasolu ning hea keskkonnaseisund, sh ka hea kohalik söödabaas. Samas kõigub söötade kvaliteet eelkõige keeruliste ilmastikutingimuste tõttu ning tehnoloogilisi võimalusi rakendatakse ebaühtlaselt. Eestis on ajalooliselt tänu soodsale geograafilisele asendile ja tõhusale veterinaarteenusele (nii riiklik veterinaarjärelevalve kui ka veterinaarpraksis) suudetud säilitada hea loomade tervise staatus rahvusvahelist kaubandust mõjutavate eriti ohtlike loomataudide osas. Suurimad riskid uute taudide puhul on kliimamuutused ning globaliseeruv majandus. Võtmeküsimus taudide ennetuses on bioturvalisuse taseme tõstmine farmides ja kehtivate nõuete teadlik rakendamine.

Loomakasvatuse kontsentreerumine tõstab loomataudide leviku riske ning taudipuhangute likvideerimisega kaasnevate kahjude otseseid ja kaudseid kulusid. Intensiivse põllumajandusega seotud taudiriskide maandamiseks on vaja tõsta ettevõtete bioturvalisuse taset ning edendada karjatervise programme. Samuti kaasnevad intensiivse loomakasvatusega tihti suuremad väljakutsed loomadele neile liigiomaste pidamistingimuste tagamisel. Loomade tervise ja healuriskid on väiksemad ekstensiivpidamisel. Põllumajandusmaa on Eestis üldiselt ekstensiivses kasutuses ning ligikaudu viiendik Eesti põllumajandusmaast on mahepõllumajanduslikus kasutuses. Samas on loomkoormus ja maakasutus riigisiselt väga ebaühtlase intensiivsusega. Ühelt poolt on ohuks, et ebaühtlus intensiivsemalt kasutatud piirkondades tekitab keskkonnasurvet, teisalt võib osa maast jääda põllumajandusliku kasutuseeta. Samal ajal on ka pestitsiidide müük aastate jooksul suurenenud. Pestitsiidide säästvat kasutamist käsitleva direktiivi eesmärkidest tuleb teavitada nii üldiselt kui ka täiendavate kasutuspiirangute ja vabatahtlike skeemide osas.

Loomapidaja, põllumajandustootjate ühendus või muu isik saab omal kulul algatada nende loomataudide tõrjeprogramme, mille kohta ei ole koostatud riiklikke programme. Siiani ei ole selliseid programme Veterinaar- ja Toiduametile heakskiitmiseks esitatud ning koostööd riigi ja põllumajandussektori vahel tuleb tõhustada. Lisaks loomataudide ennetamisele ja tõrjele vajavad tõstmist loomapidajate teadmised karjatervisest üldiselt, sealhulgas oskused rakendada tõhusat enesekontrollisüsteemi ning ettevõttepõhiseid karjaterviseprogramme. Karja tervis sõltub suurel määral farmi üldisest hügieenitasemest ja rakendatud bioturvalisuse meetmetest. Eestis puudub piisav teadmine ravimite kasutamise seostest karja üldise tervise tasemega. Kuigi antibiootikumiravi määramine peaks põhinema laborist saadud bakterioloogilisel diagnoosil,

tehadse seda harva. Puudujääke on teadlikkuses ja vajalike testide kättesaadavuses. Ravimite vastutustundetu kasutamine on üks peamisi põhjuseid mikroobide antibiootikumiresistentsuse (AMR) väljakujunemisel. Ravimiameti ülevaate kohaselt on aastatel 2006–2016 antibiootikumide kasutamine veterinaarseks otstarbeks müüdnud süsteemsete infektsioonivastaste ainete üldkoguste osas olnud pikalt suurenevas trendis. Murettekitav on mõlema kriitiliselt tähtsa antibiootikumirühma (fluorokinoloonid ja 3.-4. põlvkonna tsefalosporiinid) müüginumbrite jätkuv suurenemine Eestis.

Tarbijate teavituse ja toodete vastava vabatahtliku märgistuse abil on võimalik loomapidamises kasutusele võtta kõrgemaid heaolustandardeid. Kõrgemate standardite järgimist on toetatud maaelu arengukava meetmete abil. Vaatamata sellele, et järgitakse taime-, loomatervise, heaolu ning toidu kvaliteedi standardeid on seniseks nõrkuseks, et tootjate soov rakendada kohustuslikest nõuetest kõrgemaid standardeid on väike.

Järk-järgult on kasvanud mahetoidu tarbimine, vaatamata sellele, et tegemist on tavatoodetest kallima kaubaga. Tarbijad ostavad mahetoitu peamiselt tervislikkuse, aga ka kodumaise päritolu ja keskkonnasõbraliku tootmise tõttu. Kogu toidukaupade jaemüügist moodustavad mahetooted hetkel veel siiski võrreldes teiste ELi liikmesriikidega väga väikese osa, aga arvestades mahemaa rohkust Eestis ja ka aina suuremat nõudlust mahetoodangu järele teistes ELi riikides, on mahepõllumajandusliku tootmise arenguks palju potentsiaali. ~~Mahetöötlemisele spetsialiseerunud tööstuste väikese töötlemismahu tõttu kasutatakse~~ Märkimisväärne osa Eesti mahesaadustest kasutatakse tavatoodetele orienteerunud tööstustes tooraineks või eksporditakse töötlemata kujul (tihti kasutamata müügiargumendina mahetunnustust), sh elusloomadena.

Toidu nõudlus maailmas on järjepidevalt kasvav ja tarbijate ootused toidu kvaliteedile üha kõrgemad. Eestis on head eeldused kvaliteetsete põllumajandussaaduste, toidukaupade ja muude tootmissisendite tootmiseks ning ekspordiks. Seda toetavad nii puhas keskkond, hea looma- ja taimetervise seisund kui ka toimivad järelevalvesüsteemid. Toiduainesektor peab keskenduma nõudlusel põhinevatele tootmismudelitele, tootes eelkõige tarbijate soovidele ning ootustele vastavat toodangut, aga seejuures tagades toidujulgeoleku. Ohuks on, et tarbija ootusi ei tunta ära või ei jõuta nendele piisavalt kiiresti reageerida, kuna muutused on väga kiired. Oluline on oskuste arendamine võimalikult kiirelt, et kohaneda muutuvate turuoludega. Eestis on toidutootmises suur sortiment ning toimub pidev tootearendus. Nõudlusele paremini vastamiseks on võimalus anda põllumajandustoodangule rohkem lisandväärtust, rakendades näiteks ELi kvaliteedikavasid, taotledes toodetele geograafilisi tähiseid või kasutades keskkonnasäästlikke, sh mahepõllumajanduslikke, tootmisviise.

Tarbijate teadlike tervist toetavate valikute tegemisele suunavad meetmed sh teavituse ei ole täna olnud piisavad, mida kinnitab rahvastiku toitumisuuringu tulemus, mille kohaselt on rasvunud ja ülekaaluliste inimeste hulk kasvanud, seda eriti laste seas. Samas hindasid elanikud oma toitumist 2018. aastal enamasti tervislikuks (73% vastanutest), mis näitab tarbija vähest teadlikkust. Eestis on järjepidevalt uuritud toidumärgistuse lugemist. Näiteks esmakordsel ostul loeb toidu märgistust alati või sageli 73% tarbijatest. Eesti kooli (ka lasteasutuse) juurde kuulub soe tasakaalustatud koolitoit, milles on oma osa ELi koolikavadel. Koolikavad panustavad laste tervislike toitumisharjumuste kujunemisesse.

74% Eesti tarbijatest eelistavad osta kohalikku toitu, mis on tarbijate hinnangul värsket, usaldusväärset, harjumuspärast maitset, tervislik ja püsiv kvaliteediga. Enim mõjutab tarbija valikut toidu maitse, värskus ja kvaliteet, pisut vähem tervislikkus, lisaainete puudumine, GMOdest vaba, koostis ja soodne hind. Enim mõjutab tarbija valikut toote värskus, kvaliteet ja maitse, pisut vähem tervislikkus, lisaainete puudumine, GMOdest vaba, koostis ja soodne hind. Tarbija on hinnatundlik. Iga teine elanik (49%) püüab valida toiduks vähesema

suhkrusisaldusega tooteid, kolmandik (32%) väldiks või vähendaks soolasisaldust toodetes. Euroopa Komisjoni valge raamatu (2007) üks eesmärke liikmesriikidele on muuta tervislikud valikud kättesaadavamaks. Üks osa sellest on toidu koostise muutmine, täpsemalt rasva-, soola- ja suhkrusisalduse vähendamine toidus (European Commission, 2007). See on väljakutseks toidukäitlejatele, kes peavad vastama nii tarbija maitse eelistustele kui ka tagama sealjuures toidu ohutuse.

Sektori toetamiseks tervist toetavate või alternatiivsete toitude tootmiseks vajalike toidutehnoloogiate väljatöötamiseks ja innovatsiooni arendamiseks puuduvad spetsiifilised riigipoolsed toetusmeetmed. Tootmistehnoloogia vajab pidevat uuendamist ja arendamist, aga investeerimisvõimekus on madal. Samuti on tööstuste koostöö vähene. Parimate tootmis- ja töötlemistavade edendamine on vajalik, et pikendada kiiresti riknevate toodete säilivusaega ning paremini ühitada nõudlust ja pakkumist läbipaistvuse suurendamise teel.

Ressursse on vaja tõhusamalt kasutada ning väärindada toidutootmise ahelas. Traditsioonilise tarbimismudeli „tootmine-tarbimine-prügi“ saab asendada ringmajanduspõhise ringbiomajandusega. Kodumaist toitu hindab usaldusväärseks 94% tarbijatest.

Eesti põllumajandus- ja toiduvaldkonna ettevõtted on valmis kasutama innovaatilisi lahendusi, kuid oma väiksuse tõttu ei ole neil sageli võimekust tegeleda teadus- ja arendustegevusega ega ligipääsu uudsetele lahendustele. ~~Nõuandesüsteem on killustunud~~–AKIS, sh nõuandeteenus peaks katma õigusraamistiku muutmisest teavitamise, tegevuskavadest (nt AMR ja säästev taimekaitse), tarbija ootustest, toidu kao vähendamise võimalustest, tootmise planeerimisest vastavalt nõudlusele (sh kvaliteet vs kvantiteet), söödaohutusest, kõrvaltoodetest ja jäätmetest, loomatervisest, taimetervisest, tarbija teadlikkusest, kvaliteediskeemidest ja geograafilistest tähistest teavitamise.

Toidu ohutuse eest vastutavad toidukäitlejad, kes pidevalt seisavad silmitsi uute riskiteguritega nagu karmistunud keskkonnanõuded, sh piirangud toidupakenditele olukorras, kus alternatiivid puuduvad või on väljatöötamisel (nt tervisele ohutud alternatiivid plastist pakendile, toidunõudele jm). Senisest enam tuleb tähelepanu pöörata keskkonnasäästlikule pakendamisele - pakendi innovatsioonile (sh ringlusplast).

Järelevalveasutuste prioriteet on praegu seotud eelkõige otseste rahvatervise riskidega (toidutekkelised nakkushaigused), kuid toidupettuste ning pikaajalise mõjuga riskidega (nt saasteained, lisaained, GMO) on seni tegeletud ebapiisavalt. Alati ei ole tagatud toidukäitlejate jaoks oluline ühetaoline ja piisav järelevalve, mis võib soodustada ebaõiglast konkurentsi ning piirata Eesti võimalusi eksporturgudel tegutsemiseks. Toidupettusega võitlemiseks vajavad kontrollimeetmed kaasajastamist.

Kogu tarneahela lõikes on arenemisruumi toidukadude vähendamise osas. Hinnanguliselt tekib Eestis toidujäätmeid üle 92 ~~tuhande~~ 000 tonni aastas, millest 76% tekib kodumajapidamistes ning ülejäänud toidlustusettevõtetes, toidukauplustes ja toiduainetööstuses, pannes tarbetu koorma keskkonnale läbi ressursside raiskamise ning süsihappegaasi- ja metaaniheitmete. Eesti kodumajapidamistes tekkinud toidujäätmetest ligi kolmandiku (36%) moodustab toidukadu. Toidu raiskamise vältimiseks tuleb eelkõige tegutseda lähtetasandil, vähendades toiduainete kadu ja jääke toidutarneahela (tootmine, töötlemine, turustamine ja tarbimine) igas etapis. Söögikõlblike toiduainete ülejäägi tekkimisel on kõige ratsionaalsem suunata need inimtoiduna ümberjaotamiseks. Toidujäätmete ja toidukao vältimiseks ning vähendamiseks on vaja riiklikku tegevuskava, õigusakte ja programme ning luua sidusus olemasolevate raamdokumentidega.

9.2 VAJADUSTE KINDLAKSMÄÄRAMINE

(Erieesmärgi all identifitseeritud vajadused, mis tulenevad SWOT-analüüsist, on esitatud nende prioriteetsuse järjekorras)

Lähtuvalt ühiskonna ootustest eetilisele ning nii inimeste kui loomade tervist ja heaolu toetavale toidutootmisele on vaja rakendada vabatahtlikke kõrgemaid standardeid, kvaliteediskeeme ja programme, mille kaudu parendatakse loomade heaolu, vähendatakse ravimite ning pestitsiidide kasutust ja taudide levikut.

Vajalik on tervist toetavate toidutootmise tehnoloogiate väljaarendamise ning innovatsiooni ja vastavate investeeringute soodustamine (nt reformuleerimine). Selleks tuleb edendada parimaid tootmis- ja töötlemistavasid, näiteks tehnoloogiaid, mis pikendavad kiiresti riknevate toodete säilivusaega. Toidu raikamist ja toidukadu tuleb vähendada, kuna see on Eestis suur probleem. Vaja on toetada algatusi, mille eesmärk on muuta traditsioonilist tarbimismudelit „tootmine-tarbimine-prügi“ ning juurutada ringmajanduspõhist biomajandust. Oluline on keskkonnasäästlik-keskkonda säästev innovaatiline pakendamine, mille juures tuleb pöörata tähelepanu pakendi innovatsioonile ja ka ringlusplasti~~le~~.

Oluline on tõsta tarbijate teadlikkust tervislikest toiduvalikutest, sh oskust lugeda pakendil või mujal esitatud toidualast teavet. Toidupettusega võitlemiseks tuleb kaasajastada kontrollimeetmeid. Teadlikuid valikuid tegevaks tarbijaks kasvamiseks on oluline varakult roll täita koolis ja lasteasutustes puu- ja köögivilja- ning mahetoidu programmi rakendamisel.

Eelpool toodud vajaduste rahuldamiseks on oluline terviklikult toimiva AKISE sh teadmussiirde ja nõuandeteenuse rakendamine, et teavitada õigusraamistiku muutumisest, tegevuskavadest (nt AMR ja säästev taimekaitse), tarbija ootustest, toidu kao vähendamise võimalustest, tootmise planeerimisest vastavalt nõudlusele (sh kvaliteet vs kvantiteet), toidu- ja söödaohutusest, kõrvaltoodetest ja jäätmetest, loomatervisest, taimetervisest, tarbija teadlikkusest, kvaliteediskeemidest ja geograafilistest tähistest. Ettevõtetele praktiliste lahenduste väljatöötamine eeldab uute teadmiste loomist ning teadustulemustel põhinevate uudsete lahenduste kättesaadavust ja ajakohase info sihtgruppideni viimist. Sektori osapoolte kompetentsid uute tehnoloogiate, teadustulemuste ja digilahenduste osas vajavad pidevat täiendamist.

~~Mahepõllumajanduslik tootmine peab vastama tarbija suurenevale ootustele, sh tuleb kasutusele võtta täiendavad meetmed mahesaaduste usaldusväärsuse tagamiseks. Mahepõllumajanduses peab suurendama mahetoidu toodangut vähendades seejuures mahesaaduste töötlemist tavasaadustena. Mahetoodangu tootmise ja töötlemise arendamisel on oluline võimekus vastata uutele ja arenevatele tarbimiseelistustele.~~

Soodustada tuleb lühikesi tarneahelaid, geograafiliste tähiste kasutamist ja kvaliteediskeemides osalemist, sh ohustatud tõugu loomade ja kohaliku sorti taimede väärindamiseks.